

VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ ZA ŠK. ROK 2014/2015

V březnu 2015 byli osloveni školní metodici prevence (ŠMP) Královéhradeckého kraje (KHK) s prosbou o vyplnění dotazníku zaměřeného na zmapování pozice ŠMP a primární prevence rizikového chování na základních i středních školách v kraji. Do škol a školských zařízení byl odeslán odkaz na elektronický dotazník dostupný na webu www.survio.com. Královéhradecký kraj mapuje situaci v primární prevenci již řadu let. Na jeho základě lze reagovat na potřeby školních metodiků prevence. V loňském roce na obdobný dotazník odpovědělo 32,1 % respondentů.

Celkový počet oslovených škol	342	%
Z toho dotazník vyplnilo:	141	41,2
Celkový počet základních škol	97	68,8
Celkový počet středních odborných učilišť a středních škol	28	19,8
Celkový počet gymnázií	13	9,2
Celkový počet dětských domovů	2	1,4
Celkový počet speciálních škol	1	0,7

Tabulka č. 1

A. ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE (ŠMP)

Otázka nástupu do funkce ŠMP:

	počet	%
1995 - 2000	13	9,2
2001 - 2005	21	14,9
2006 - 2010	44	31,2
2011 - 2015	44	31,2
2016 -	6	4,2

Tabulka č. 2

Z výsledku výzkumu vyplývá, že nejpočetnější skupiny tvoří ŠMP, kteří nastoupili na pozici ŠMP buď v období 2006 – 2010 či 2011 – 2015. Na otázku neodpovědělo 9,3 % respondentů.

Otázka, zda je školní metodik prevence také výchovným poradcem:

Poradenské služby ve školách a školských zařízeních mají dle přílohy č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, zajišťovat kromě školních psychologů a školních speciálních pedagogů výchovní poradci a školní metodici prevence.

	počet	%
ano	37	26,2
ne	104	73,8

Tabulka č. 3

Zhruba 26 % respondentů je zároveň výchovným poradcem, většina z nich je ze základních škol.

Otázka vzdělání pro výkon ŠMP:

Kvalifikační předpoklady ŠMP vychází z ust. § 24 odst. 3 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, dále z ust. § 9 odst. 1 písm. c) a odst. 2 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, dále z ust. § 7 odst. 1 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů a v neposlední řadě i z metodického pokynu MŠMT ČR č. j.: 20 006/2007–51 k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Z výše uvedených právních předpisů vyplývá povinnost školy zřizovat na školách pozici ŠMP. Pro úspěšný výkon této funkce je předpokladem absolvování studia k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

Většina absolventů absolvovala či studuje akreditovaný kurz ve Školském zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků KHK. Současně je několik úspěšných absolventů akreditovaných kurzů pořádaných Semiramis z.ú., Univerzitou Karlovou v Praze, o. s. Život bez závislostí, Praha. .

Cílem komplexního sebezkušenostního psychodynamicky orientovaného výcviku „KVP“ je dovednost pracovat se zdravým i problémovým kolektivem a vést skupiny osobnostního rozvoje pro děti i dospělé.

	počet	%
KVP absolvovalo	5	3,5
specializační studium má ukončeno	51	36,2
specializační studium studuje	9	6,4
kurzy s osvědčením absolvovalo	48	34,0
začátečnickem je	44	31,2

Tabulka č. 4

Z tabulky č. 4 vyplývá, že je stále nedostatečný počet plně kvalifikovaných ŠMP. **Takřka 60 % respondentů nebude ani v následujícím školním roce splňovat požadované studium, přesto funkci ve škole vykonává.** Druhou nejpočetnější skupinu respondentů tvoří ti, kteří navštěvují pouze semináře, kurzy zaměřené na oblast primární prevence. KVP má ukončeno 3,5 % respondentů.

V souvislosti se zaváděním navrhovaného kariérního řádu bude docházet k jasnému zakotvení pozice metodika prevence sociálně patologických jevů, výchovného poradce přímo v zákoně o pedagogických pracovnících. Novela počítá i se zavedením snížení přímé pedagogické činnosti.

Otázka pobírání specializačního příplatku:

Na základě § 133 zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění, pedagogickému pracovníkovi, který vedle přímé pedagogické činnosti vykonává také specializované činnosti, k jejichž výkonu jsou nezbytné další kvalifikační předpoklady, se poskytuje příplatek ve výši 1 000 až 2 000 Kč měsíčně.

	počet	%
ANO, 2 000 Kč	12	8,5
ANO, 1 000 – 1 999 Kč	42	29,8
NE	87	61,5

Tabulka č. 5

Z tabulky č. 4 vyplývá, že specializační studium má ukončeno 51 pedagogů. V tabulce č. 5 uvádí pouze **12 z nich, že pobírají specializační studium v maximální výši, tj. 2 000 Kč, dalších 42 respondentů pobírá nižší příplatek.** 2 pedagogové pobírají příplatek, aniž by měli absolvované specializační studium.

Otázka zapojení do preventivního týmu školy:

Na základě ust. § 7 odst. 1 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, dále dle výše uvedeného Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování je ředitel školy přímo zodpovědný za prevenci a za řešení zjištěných projevů rizikových forem chování. Vytváří podmínky pro předcházení rozvoje rizikového chování zejména:

e) podporou týmové spolupráce školního metodika, výchovného poradce, školního psychologa/školního speciálního pedagoga, třídních učitelů a dalších pedagogických pracovníků školy při přípravě, realizaci a vyhodnocování Preventivního programu školy.

	výchovný poradce	třídní učitelé	vedení školy	školní psycholog	speciální pedagog	nikdo
zapojen/i je/jsou:	111	107	123	14	16	7
%	78,7	75,9	87,2	9,9	11,3	4,96

Tabulka č. 6

Z výsledku výzkumu vyplývá, že **nejčastěji je do preventivním týmu školy zapojeno vedení školy, následují výchovní poradci, poté třídní učitelé.** Vzhledem k nízkému počtu školních psychologů a speciálních pedagogů na školách není jejich zastoupení v zapojení do preventivního týmu školy vysoké. 7 respondentů uvedlo, že preventivní tým školy je tvořen 1 člověkem.

Otázka realizace preventivních aktivit:

možnosti odpovědí	počet	%
pouze sám/a	17	12,1
s preventivním týmem školy	76	53,9
s ostatními pedagogy	98	69,5
s externí organizací (PČR, charita, neziskové organizace...)	96	68,1
jinak - uveďte níže jak	14	9,9

Tabulka č. 7

Školy a školská zařízení mohou využívat na realizaci aktivit spojených s naplňováním Preventivního programu školy jak vlastní lidské zdroje, tak služeb externích organizací. Důležitou roli hraje náročnost preventivní aktivity. **Takřka vyrovnaně a zároveň nejčteněji jsou uvedeni ostatní pedagogové a externí organizace.** Mezi variantami „jinak“ byly uvedeny např. obecní úřady, Probační a mediační služba (PMS), Pedagogicko-psychologická poradna Královéhradeckého kraje (PPP KHK), vedení školy. 12,1 % respondentů uvedlo, že aktivity zajišťuje samo.

Otázka integrace primární prevence do činnosti školy:

Do školního vzdělávacího programu vydaného ředitelem školy je začleněna problematika prevence rizikového chování u dětí, v případě, není-li vydán rámcový vzdělávací program (RVP), je tato problematika začleněna do osnov tak, aby se prevence rizikového chování u žáků stala přirozenou součástí školních osnov a výuky jednotlivých předmětů a nebyla pojmána jako nadstandardní aktivita škol. (Upraveno v ust. § 5 odst. 3 a 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání - školský zákon).

možnosti odpovědí	%
v rámci výuky - RVP	91,5
přednášky, besedy	86,5
projektové dny	66,0
třídnické hodiny	60,3
adaptační kurzy	55,3
exkurze	51,1
jinak	22,0

Tabulka č. 8

Nejvyšší podíl má dle předpokladu implementace začlenění primární prevence do RVP (91,5 %). Mezi „jinými“ aktivitami se objevovalo např. dlouhodobý program realizovaný školní psychologkou, komunitní kruhy, účast žáků na peer programech, služby poskytované NNO, zapojení do aktivit města, Etické dílny, školy v přírodě aj.

Otázka, co znesnadňuje výkon funkce ŠMP:

Nejčastěji se mezi odpovědi objevovalo snížení přímé vyučovací míry (54x), finanční prostředky na prevenci do školy (11x), větší časová dotace na zařazení prevence do rozvrhu (10x), lepší spolupráce s rodinou (8x), zavedení pozice školní psycholog a speciální pedagog do škol (8x), kvalitní programy pro školy (8x), ocenění pedagogů ve společnosti (4x), lepší spolupráce s ostatními pedagogy (4x), prostor – místnost (4x), povinné zavedení třídnických hodin (do úvazku učitele, povinnost docházky pro žáky – 4x), podpora vedení školy, zřizovatele; metodika pro žáky; příklady dobré praxe; vzdělávání pedagogů; zlevnění specializačního studia.

Otázka aktualizace preventivního programu školy (MPP – Minimální preventivní program školy):

MPP je zpracován na období jednoho školního roku a zodpovídá za něj školní metodik prevence. Podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy školy. Na tvorbě a realizaci MPP se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci. Koordinace tvorby a kontrola realizace patří ke standardním činnostem školního metodika prevence (ŠMP). (Vychází z metodického doporučení Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28).

možnosti odpovědí	počet
každoročně	105
dle potřeby	9
2x za rok	8
každý měsíc	4
1x za 2 – 3 roky	6

Tabulka č. 9

Méně než 1x ročně aktualizuje preventivní program školy 6 škol, což není v souladu s metodikou. S účinností od 1. 9. 2016 přináší ust. § 7 odst. 3 vyhlášky č. 197/2016 Sb. povinnost školy zpracovávat a uskutečňovat preventivní program školy včetně strategie předcházení školní neúspěšnosti, šikaně a dalším projevům rizikového chování.

B. SLUŽBY V OBLASTI PRIMÁRNÍ PREVENCE

Otázka využití služeb poskytovatelů – poradenství, přednášek:

Nabídka poskytovatelů programů primární prevence je v jednotlivých okresech odlišná. Služby především zajišťují:

možnosti odpovědí	počet	podíl v %
metodika prevence při PPP KHK	55	39,0
školské poradenské pracoviště (SPC, PPP KHK – jiný odborník než metodik prevence)	40	28,4
Policie ČR	81	57,4
orgán sociálně právní ochrany dětí	70	49,6
nestátní neziskové organizace	47	33,3
jiné – charita apod.	23	16,3
nevyužili jsme žádných služeb	8	5,7

Tabulka č. 10

Dle odpovědí respondentů využívají školy zejména služeb Policie ČR, dále mají četný kontakt s orgány sociálně právní ochrany dětí. Na třetím místě se umístili metodici prevence při PPP KHK. Mezi jinými službami bylo uvedeno např. beseda s hasiči, městskou policií, návštěva dětského dopravního hřiště, Adopce na dálku a Život dětem. Osm respondentů uvedlo, že ve šk. roce 2014/2015 nevyužili žádných cizích služeb.

Otázka, zda museli pedagogové přivolat k zásahu v případě řešení patologických jevů některé další subjekty, respondenti odpověděli následovně:

možnosti odpovědí	četnost
nemuseli	68
OSPOD	225
PČR	95
metodiků prevence při PPP KHK	28
městská policie	16
ZZS	14
jiné	17

Tabulka č. 11

Nejčastěji školy spolupracovaly v problematice spojené s řešením případů projevů rizikového chování s orgánem sociálně právní ochrany dětí – OSPOD, následovala spolupráce s Policií ČR. Mezi „jiné“ se objevovalo např. ŠPP Mozaika Hradec Králové, Semiramis z.ú., zákonní zástupci. Na 68 školách ze 141 nemuseli pedagogové nikoho volat.

Otázka spolupráce školy a rodičů v oblasti řešení případů sociálně patologických jevů:

Velmi úzká a dobrá bývá spolupráce s rodiči na malotřídních či speciálních školách. Spolupráce s rodiči je různá od vstřícné, aktivní, přes lehkovážnou či slibující až k pasivní. Záleží na charakteru situace. Mezi odpovědmi se opakovaně objevovalo, že je ve většině případů velice problematická – rodiče sami své děti nezvládají, někdy mají pocit bezmocnosti, jindy své děti obhajují, často se pokoušejí krýt jejich záškoláctví apod. Projevy rizikového chování se často vyskytují u žáků z nefunkčních rodin, na nespolupráci si stěžují i zaměstnanci zařízení s dětským domovem. Někdy je spolupráce s rodiči navázána až z důvodu finanční sankce ze strany OSPOD či řešení případů soudní cestou. Někdy bývá za viníka neprávem označována škola.

Otázka, zda se některý ze žáků ve sledovaném šk. roce stal klientem Dětského diagnostického ústavu (DDÚ) či střediska výchovné péče (SVP):

Do péče zařízení jsou umísťovány děti na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní nebo ochranné výchovy, na základě předběžného opatření soudu, nebo o jejichž umístění požádali prostřednictvím příslušných orgánů samotní zákonní zástupci. V rámci poskytované preventivní péče obě pracoviště umožňují vedle ambulantních služeb i dobrovolné smluvní pobyty dětí s výchovnými problémy (většinou na dobu 2 měsíců). Diagnostický ústav také poskytuje po přechodnou dobu výchovnou péči dětem s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou zadrženým na útěku od rodičů nebo z jiných institucí odpovědných za jejich výchovu.

možnosti odpovědí	počet
nemuseli	97
ano, docházel/a tam	48
ano, byl na pobytu	25

Tabulka č. 12

Z výsledku dotazníkového šetření vyplývá, že 48 žákům byla věnována odborná péče v Dětském diagnostickém ústavu. 25 z nich absolvovalo smluvní pobyt. DDÚ, SVP, ZŠ

a ŠJ sídlí v Říčařově ul. v Hradci Králové. Spadají pod něho SVP Návrat Hradec Králové, Varianta Trutnov, Kompas Náchod. Dále bylo otevřeno SVP Podpora při Výchovném ústavu, SŠ v Hostinném. Nad 15 let věku dítěte je k dispozici Diagnostický ústav pro mládež, Praha.

C. EVIDENCE PROJEVŮ RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ VE ŠK. ROCE 2014/2015

Počet případů	ZS		STŘEDNÍ ŠKOLSTVÍ		GYMNÁZIA		Celkem
	I. st.	II. st.	OU, SOU	SŠ	NIŽŠÍ ST.	VYŠŠÍ ST.	
Negativní vztahy mezi žáky	178	408	39	58	8	0	691
Záškoláctví	67	138	185	260	0	8	658
Kouření	43	172	77	173	0	10	475
Agresivita vůči vyučujícím	35	156	6	25	0	0	222
Šikana mezi žáky	30	127	21	20	1	2	201
Kriminalita – krádeže, násilí	46	113	7	23	0	0	189
Nadměrné užívání pc a tv (nad 5 h denně)	6	87	20	30	15	6	164
Zanedbání péče	32	17	0	3	0	0	52
Marihuana	0	12	15	23	0	0	50
Alkohol	0	17	18	11	0	3	49
Sebepoškozování	3	34	1	4	0	1	43
Poruchy příjmu potravy	1	9	14	5	0	1	30
Sexuální rizikové chování	4	18	0	0	0	0	22
Týrání a zneužívání dětí a mladistvých	0	1	5	0	0	3	9
Sprejerství	0	3	0	0	0	0	3
Extrémní rizikové sporty	0	2	0	0	0	0	2
Sekty, rasismu, extremismus,	0	1	0	0	0	0	1
Jiné	4	25	11	0	0	4	44
CELKEM	449	1340	419	635	24	38	2 905

Tabulka č. 13

Jak vyplývá z výše uvedené tabulky č. 9, v uplynulém školním roce byly **nejčastěji řešeny negativní vztahy mezi žáky, dále případy záškoláctví a kouření**. Vysoké zastoupení má agresivita, šikana vůči vyučujícím i mezi žáky. **Nejvíce případů bylo řešeno na 2. st. ZŠ** a dle výsledků šetření na středních školách. **Oproti loňskému roku vykázalo dotazníkové šetření nárůst projevů rizikového chování (2 089 případů)**.

D. POŽADAVKY NA TÉMA SEMINÁŘŮ

Mezi požadavky se nejčastěji objevovala témata: **Kyberšikana a závislost na počítačích (26x), Agrese a negativní vztahy (16x), Šikana (15x)**, Komunikace s rodiči (9x), Klima třídy (6x), Právní záležitosti v oblasti prevence (6x), Tvorba MPP a krizového plánu (6x) Nové drogy (4x), Záškoláctví (4x), Subkultury, extrémismus (4x), Diagnostika třídy (3x), Etika (2x), Motivace učňovské mládeže (2x). Ostatní témata se vyskytovala jen po jednom případě. Pro r. 2017 je MŠMT dáno téma nově vznikajících krajských projektů „Klima třídy“. K této tematice bude i v našem kraji probíhat několik seminářů určených pedagogům. Další akreditované semináře nabízí v našem kraji především Školské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků či Národní institut pro další vzdělávání.

Závěr

ŠMP se mohli volně vyjádřit k tomu, co by uvítali na podporu jejich funkce ve škole. V 54 případech je to snížení přímé vyučovací povinnosti. O snížení této přímé činnosti pro ŠMP se již řadu let s MŠMT jedná. Z důvodu nedostatku finančních prostředků ve státním rozpočtu nebyl tento požadavek doposud akceptován. Změna v legislativě je připravena.

Všeobecně je poukazováno na malou podporu funkce ŠMP. Dalším častým požadavkem je více finančních prostředků na realizaci programů primární prevence. Programy primární prevence a s nimi spojené aktivity by měly být hrazeny ze státního rozpočtu.

Ve školách se osvědčují vrstevnické PEER programy. Klíčová je podpora vedení školy, důležitá a kvitovaná je dobrá spolupráce s ostatními pedagogy. Oceňována je práce metodiků prevence při PPP KHK. Problematická bývá spolupráce s rodiči (nechtějí si přiznat problém, omluvená absence žáků, výchova v rodině má nezastupitelné místo). Někteří rodiče spolupracují až tehdy, když je jejich dítě v péči orgánu sociálně právní ochrany dětí či jsou v jednání s Policií ČR. Pozitivní přínos je reflektován na dlouhodobé programy primární prevence, adaptační kurzy, Etickou výchovu ve školách a praktikování zážitkové pedagogiky, realizaci projektových dnů.

Je důležité, aby mezi žákem a ŠMP byl vztah založený na důvěře. Zvyšuje se tím i šance podchytit problémy v začátcích a dovést je k úspěšnému vyřešení. ŠMP postrádají sdílení dobré praxe (např. na webu). Kladně byly hodnoceny provedené supervize, kterých se několik ŠMP účastnilo. Školy aškolská zařízení oceňují spolupráci s PČR, Záchranou službou, Péčí o duševní zdraví, Semiramis, z.ú., Prostor Pro, o.s., Prostor plus, o.s. a např. NZDM Archa.

Vzrůstá počet žáků s poruchami chování, psychiatrickými diagnózami, žáků přicházejících z dětských domovů, přibývá klientů Dětského diagnostického ústavu a středisek výchovné péče a pedagogové nejsou dostatečně vzděláni pro práci s takovými žáky. Z dotazníkového šetření též v této souvislosti zaznívaly obavy s připravované inkluze. Na školách postrádají školní psychology a speciální pedagogy.

Oproti loňskému roku byl zaznamenán nárůst řešených případů spojených s projevy rizikového chování (o 816), což poukazuje na potřebu podpory primární prevence ve školách, zejména na 2. st. ZŠ. Přibývá negativních vztahů mezi žáky. Nejlepší situace zůstává na malotřídních školách. Na školách jsou řešeny případy vandalismu, plagiátorství a jiné projevy, které nebyly v dotazníkovém šetření zjišťovány. Některé projevy se vyskytují, ale nejsou pedagogy řešeny. Na některých školách poukazují na menší toleranci přijímání názoru druhých, neznalost hranic, menší snahu vzájemně si pomáhat. Rozmáhá se neuznávání autorit, agresivita vůči dospělým. Ve školách není dostatek funkčních prostředků k potrestání a nápravě viníků – agresorů.

V naší zemi je vysoká tolerance užívání návykových látek – tabáku, alkoholu, marihuany, energetických nápojů, léků, což vede k rozšířenosti i u mladé generace. Je nízká míra obavy ze zdravotních následků jejich užívání či nadužívání. Lze shrnout, že škola nemá dostatek prostředků k zabezpečení účinné a soustavné prevence.

Dovolujeme si poděkovat všem 141 školám, které zaslaly vyplněný dotazník s údaji sloužícími k zmapování situace v oblasti prevence ve školách v našem kraji. Jsme si vědomi toho, že je to jen určitý vzorek a hodnoty nemusí korespondovat se skutečným stavem, ale určitě přinesl několik důležitých zjištění. Dotazníkové šetření je prováděno 1x ročně.

Zpracovala: Mgr. Dita Kosová, krajská školská koordinátorka prevence

V Hradci Králové dne 15. 8. 2016.